

FEB 2019

ONS ERFDEEL

VLAAMS-NEDERLANDS CULTUREEL TIJDSCHRIFT

VERSCIJNT VIERMAAL PER JAAR

62STE JAARGANG

FEBRUARI / MEI / AUGUSTUS / NOVEMBER

Is de dekolonisatie van het AfricaMuseum geslaagd?

Waarom Vlaanderen eregast in eigen land kan zijn

Laat de taalpolitie maar komen!

De link tussen extreem rechts en moslimextremisme

Pleidooi voor een assertieve neerlandistiek

Hoe vaderlands en heldhaftig was Johan Maurits eigenlijk?

Dooreman, ambachtsman

FEBRUARI 2019

ONS ERFDEEL

VLAAMS-NEDERLANDS CULTUREEL TIJDSCHRIFT

VERSCHIJNT VIERMAAL PER JAAR

62STE JAARGANG

FEBRUARI / MEI / AUGUSTUS / NOVEMBER

1

In april 2019 lanceert Ons Erfdeel vzw drie nieuwe websites

de lage landen

les plats pays

the low countries

Meer info:

www.onserfdeel.be/digitaal

- 8 **HET VERBOUWDE MUSEUM**
LUC DEVOLDERE
- 11 **EEN VLAAMSE FLIRT
- MAG HET OOK IETS MEER ZIJN?**
Vlaanderen als eregast op de Brusselse Foire
du Livre 2019
PHILIPPE NOBLE
- 16 **THUISKOMEN IN EEN ANDERE DIMENSIE**
An Impossibly Small Object en de andere films
van David Verbeek
KARIN WOLFS
- 21 **VERSTILLING ALS MEDICIJN**
Kevin Imbrechts en Wouter Dewit componeren
om de tijd te verslaan
DIRK STEENHAUT
- 27 **HET COMPROMISMUSEUM**
Hoe geslaagd is de dekolonisatie van Tervuren?
KIZA MAGENDANE
- 38 **LAAT DIE TAALPOLITIE MAAR KOMEN!**
MARC VAN OOSTENDORP
- 44 **VECHTEN TEGEN DE BANALITEIT**
Dooreman als letterchoreograaf, tekstdienaar, tekenaar
DIRK LEYMAN
- 54 **HOE GERAAKT DE NEERLANDISTIEK UIT HAAR IMPASSE?**
SVEN VITSE

16

21

27

- 60 **'JA TOCH, VADER?'**
100 jaar *Prometheus* van Carry van Bruggen
BARBER VAN DE POL
- 70 **EEN VREEMDE OP HET EIGEN CONTINENT**
Identitaire bewegingen teren op angst voor islam en hang naar 'complexloos' verleden
HIND FRAIHI
- 78 **WAT LITERAIR ERFGOED ONS OVER VANDAAG VERTELT**
Hoe 'vaderlands' en 'heldhaftig' was Johan Maurits van Nassau eigenlijk?
JOS JOOSTEN
- 84 **DE FRANSE NEDERLANDEN BESTAAN NIET MEER**
JEF VAN STAeyEN
- 94 **EEN KUNSTPUBLIEK KWEKEN**
De missie van Maas Theater en Dans
JOS NIJHOF
- 102 **SCHITTERENDE KIJKKASTEN**
Vlaamse retabels verzameld in digitaal corpus
HANNAH DE MOOR
- 108 **VERHAAL EN EXPERIMENT BIJ JONGE VLAAMSE STRIPAUTEURS**
De debuten van Lukas Verstraete, Thijs Desmet, Phaedra Derhore en Yannick Pelegrin
CHRIS BULCAEN
- 118 **TUSSEN SAMENWERKING EN BEHOUD VAN ZELFSTANDIGHEID**
Neerlandistiek in het Duitse taalgebied
LUT MISSINNE EN MATTHIAS HÜNING

60

94

108

BOEKEN

- 122 **EEN KOPPIGE HEILIGE**
De biografie van F. Harmsen van Beek
AD ZUIDERENT
- 126 **EEN BABOESJKA SPREEKT**
Over *Foon* van Marente de Moor
MAARTEN DESSING
- 128 **SOLIDARITEIT**
Het vaderboek van Bart Meuleman
BART VAN DER STRAETEN
- 130 **EEN MIST VAN MEDEDOGEN**
Hier van Joke van Leeuwen
VIRGINIE PLATTEAU
- 132 **LEVEN EN LIJDEN VAN EEN
ONVERPLAATSBARE DOLMEN**
Een biografie van cultauteur J.M.H. Berckmans
FRANK HELLEMANS
- 134 **VAN JEUGDIGE GRIJSAARDS NIETS DAN GOEDS**
Mirjam van Hengels portret van Remco Campert
DOROTHEE CAPPELLE
- 137 **DROOMKRACHT VERBONDEN MET WERKELIJKHEIDSZIN**
Intimiteit volgens Paul Verhaeghe
CYRILLE OFFERMANS
- 140 **HET VERGETEN GROTE VERHAAL**
Mineke Schipper schreef een geschiedenis
van het vrouwenlichaam
HELEEN DEBRUYNE
- 142 **SCHRIJVEN MET JE LIJF**
Het lichamelijke oeuvre van Bregje Hofstede
LISE DELABIE

122

134

142

145 **HET VERKEREN VAN DE ZEVENTIENDE-EEUWSE DICHTER**
Over leven en reputatie van Gerbrandt Adriaensz. Bredero (1585-1618)
JÜRGEN PIETERS

145

148 **EEN KWARTEEUW OP DE BARRICADES TEGEN ONRECHT**
De Brieven van Dikke Freddy
door Erik Vlamincx
DIRK VANDENBERGHE

150 **VEEL TE LACHEN, WEINIG TE ZEUREN**
Over *Taal voor de leuk*, het derde taalboek van Paulien Cornelisse
FIEKE VAN DER GUCHT

152 **EVEN RADICAAL UITZOOMEN**
Patricia van Peter Terrin
SEBASTIAAN KORT

154 **GESPLETEN LEVENSKUNSTENAAR**
Een voorbeeldige biografie van Gisèle van Waterschoot van der Gracht (1912-2013)
ELSBETH ETTY

154

156 **DE DOORDRINGENDE LUCHT VAN HET VOORBEHOUD**
Het korte leven van Frans Kellendonk geboekstaafd
ALEID TRUIJENS

159 **EEN PROCESSIE VAN SCHELMEN EN SCHISMATIEKERS**
De ommegang van Jan van Aken
FRANK HELLEMANS

161 **GLORIEUZE HERINNERINGEN EN VERSTILDE WEEMOED**
Een mens is maar een wandelaar van Gaston Durnez
LUDO SIMONS

161

163 **BEDRIJVEN OF VRIJPLAATSEN?**

In *Onder rectoren* licht Remy Amkreutz de Vlaamse universiteiten door

GUIDO VANHEESWIJCK

165 **ZINGEN OM EEN LEEGTE**

Naar het gras van Bernard Dewulf

YELLA ARNOUITS

168 **EEN MEESTER IN MORELE AMBIVALENTIE**

Birk en Zomervacht van Jaap Robben

KEN LAMBEETS

171 **GROOT ANIMATOR VAN DE NEO-AVANT-GARDE**

Jos Joosten schreef een biografie van Jan Walravens (1920-1965)

HANS VANDEVOORDE

173 **BOVEN EEN IMAGO UITSTIJGEN**

De memoires van Peter Koelewijn en een studie naar George Baker

LUTGARD MUTSAERS

176 **HIJ KWAM HET BEST TOT ZIJN RECHT OP PAPIER**

Een biografie van journalist, conservatief en atlanticus

J. L. Heldring (1917-2013)

NICO VAN CAMPENHOUT

178 **HET BLAD VANDAAG EEN NIEUWE KLEUR**

Zoveel nabijheid van Frans Budé

CYRILLE OFFERMANS

181 **DE ZAKELIJKHEID ACHTER DE KUNST**

Het Concertgebouworkest anders bekeken

EMANUEL OVERBEEKE

184 MEDEWERKERS AAN DIT NUMMER

186 STEUN & MECENAAT

192 COLOFON

165

176

HET VERBOUWDE MUSEUM

Henk Wesseling, die in 2018 stierf, was als historicus van de Leidse, ironische school, een begenadigd stilist die helder, laconiek en vederlicht schreef. Wesseling vond het jammer dat er vandaag meer belang wordt gehecht aan de herinnering dan aan de geschiedenis.

Over het kolonialisme schreef hij dit: “In dit boek (*Europa’s koloniale eeuw. De koloniale rijken in de negentiende eeuw, LD*) zijn verschillende uitspraken te vinden die laten zien hoezeer de Europeanen indertijd overtuigd waren van hun eigen superioriteit, van het feit dat zij niet alleen het recht hadden te koloniseren, maar zelfs de plicht daartoe, omdat hierdoor beschaving werd gebracht aan volken die in duisternis leefden. Er zijn in dit boek ook voldoende gegevens te vinden die aantonen dat de werkelijkheid anders was. Men hoeft de krant slechts op te slaan om te zien dat tegenwoordig meer aandacht wordt gegeven aan het laatste dan aan het eerste gezichtspunt.” Ik hou van dit soort laconieke overwegingen.

Het AfricaMuseum in Tervuren is intussen opnieuw opengegaan. We stuurden Kiza Magendane ernaartoe. U kunt zijn bevindingen in dit nummer lezen. Overigens heette het museum in 1908, nog voor de opening in 1910, Museum van Belgisch-Kongo. In 1952 werd het omgedoopt tot Koninklijk Museum voor Belgisch-Kongo. En na de Congolese onafhankelijkheid in 1960 kreeg het de naam Koninklijk Museum voor Midden-Afrika.

Toen mijn vrouw het in de vijfde Latijnse van een Vlaamse school onlangs had over de eventuele teruggave van kunstvoorwerpen aan de landen van herkomst en het AfricaMuseum noemde, bleek ongeveer niemand in de klas van het bestaan ervan af te weten. Het is maar dat wij het weten.

Sommigen wilden het museum in Tervuren sluiten. Anderen wilden het onder een stolp zetten. Om te tonen hoe men vroeger was en dacht: hoe een koloniaal, zeg maar een “kolonialistisch” museum er vroeger uitzag. Weer anderen wilden de kunstvoorwerpen in een kunsthistorisch museum onderbrengen, de gebruiksvoorwerpen in een etnografisch museum, en een nieuw museum maken over de horror van het kolonialisme. Zoals men musea over de Holocaust heeft gemaakt.

Dat is dus niet gebeurd. Men heeft ervoor gekozen het bestaande museum te herdenken, te renoveren en opnieuw in te richten. Zeg maar: te verbouwen. Je weet dan op voorhand dat niet iedereen dat goed zal vinden. Het verleden is nu eenmaal aanwezig in het heden. Het is die rugzak die je altijd met je meedraagt. Het verleden is niet alleen dat vreemde land waar de mensen de dingen anders doen. Het is ook een huis met vele kamers: in sommige spookt het, of ligt er rommel die men maar niet opgeruimd krijgt. Het belangrijkste is dat men in dat huis blijft wonen, dat men het aanvaardt en er de verantwoordelijkheid voor opneemt.

Het verleden is het voortdurende gesprek over het verleden. Dat gesprek mag bits zijn, een heus debat. En op het eind ervan kan men misschien overeenkomen om van mening te blijven verschillen. We staan nog maar aan het begin van die gesprekken, die discussies. Maar beter laat dan nooit.

Nietzsche heeft ons geleerd dat we alles vanuit ons perspectief bekijken, zelfs moeten bekijken. En dat dit perspectief een toe-eigening is, een daad van macht. Vandaag heet het dat we verschillende perspectieven naast elkaar moeten laten bestaan, en ze zelfs uitlokken. Er wordt nu meer aandacht gevraagd voor de perspectieven van de andere – de ooit onderdrukte, de gekoloniseerde, ... Men heeft het ook over meerstemmigheid, over het aan het woord laten van verschillende stemmen, over het vertellen van verschillende verhalen. Dat is winst. Als men elkaar maar laat uitspreken. En laat ons het museum en het huis intussen blijven verbouwen.

LUC DEVOLDERE
Hoofdredacteur

EEN VLAAMSE FLIRT – MAG HET OOK IETS MEER ZIJN?

Vlaanderen als eregast op de Brusselse Foire du Livre 2019

De Foire du Livre, die in 2019 op Valentijnsdag wordt geopend, is een van de belangrijkste evenementen voor auteurs, uitgevers en boekhandelaars uit de Franstalige wereld. Net als zijn beroemde tegenhangers in Frankfurt of Parijs heeft de beurs in Brussel de mogelijkheid om buitenlandse literatuur in de schijnwerpers te zetten door elk jaar een land als eregast uit te nodigen. Voor de vijftigste editie verwelkomen de organisatoren Vlaanderen, onder de titel *Flirt Flamand*. Kun je dan als de eerste de beste buitenlander eregast zijn in de hoofdstad van je eigen land? Ja, in België kan dat. En dat mag dan wel vreemd lijken, maar het is verre van absurd. Het is misschien zelfs noodzakelijk.

– PHILIPPE NOBLE

“Pour un flirt avec toi, je ferais n’importe quoi”: toen ik begin twintig was, kon je moeilijk aan dit liedje van wijlen Michel Delpech ontsnappen. Ik moest aan de verliefde tekst van deze popsong denken toen ik de ondertitel las van de editie 2019 van de Foire du Livre, de Franstalige boekenbeurs in Brussel: *Flirt Flamand*. Een flirt met Vlamingen dus, of met Vlaanderen. Het komt zelden voor dat een literair evenement ons zo expliciet uitnodigt om te flirten. En ons ook nog vertelt met wie. Wat zou daar de reden voor kunnen zijn?

Al langer wordt geconstateerd dat er een culturele kloof gaapt tussen de twee grootste gemeenschappen van België. Het feit dat Vlamingen en Franstaligen al tientallen jaren worden opgeleid in volstrekt gescheiden onderwijssystemen en naar verschillende media luisteren en kijken, mist op den duur zijn uitwerking niet. Wanneer Vlaamse en Waalse universiteiten met elkaar samenwerken, doen ze dat in het kader van internationale programma’s en op basis van precies dezelfde overeenkomsten als met buitenlandse instellingen. Deelnemers aan de televisiequiz *De slimste mens ter wereld* worden alleen in Vlaanderen wereldberoemd, met uitzondering misschien

René Magritte, *Les amants*, 1928, olie op doek, 54 x 73,5 cm,
Museum of Modern Art, New York

© Succession René Magritte / SABAM Belgium 2019

van PVDA-politicus Raoul Hedebouw. Figuren als Béatrice Delvaux (senior writer bij de krant *Le Soir*) of Assita Kanko (politica, eerst bij de Franstalige liberalen van MR, nu bij de Vlaams-nationalisten van N-VA), die zich met evenveel gemak aan beide kanten van de taalgrens in de media kunnen manifesteren, zijn (zeer) dun gezaaid. In feite delen alleen bij sport Vlamingen en Walen dezelfde “nationale” helden: dan beven of juichen ze voor dezelfde atleten, voetballers, fietsers en tennissers.

Kort na het einde van de Grote Oorlog had koning Albert de wens uitgesproken dat al zijn onderdanen beide talen, Frans en Nederlands, op hetzelfde niveau zouden leren, zodat België daadwerkelijk een tweetalige staat zou worden. Voor een dergelijke maatregel was er op dat moment geen politieke meerderheid te vinden. En hoe staat het nu, bijna een eeuw later, onder Belgen met de wederzijdse kennis van “de taal van de ander”? Niet al te best, moet waarschijnlijk het antwoord luiden. Niet iedereen schijnt hetzelfde enthousiasme voor tweetaligheid aan de dag te leggen als prinses Elisabeth. En van jongere informanten hoor ik dat millennials uit beide groepen bij voorkeur in het Engels met elkaar communiceren.

Ik weet wel dat sommigen deze verengelsing van het maatschappelijke verkeer als een elegante oplossing zien om taalrivaliteit uit te bannen en – zoals filosoof en econoom Philippe Van Parijs – van een Engelstalig Brussel dromen.¹ Maar zelf kan ik moeilijk warmlopen voor dat vooruitzicht: het doet me denken aan die binationale koppels die, omdat ze elkaars taal niet of nauwelijks kennen, hun toevlucht nemen tot een derde, die ze doorgaans ook niet perfect beheersen en waarmee ze geen intieme band hebben. Wederzijds begrip wordt er zelden door bevorderd.

SAMEN STERK

In de boekensector draagt de economie van de branche nog bij tot een verdere scheiding tussen Franstaligen en Nederlandstaligen. In de culturele wereld is bekend dat Belgen vaak naar het buitenland moeten gaan om bekendheid te verwerven – en ze slagen er opmerkelijk goed in, zowel in de grote culturele instellingen van Nederland als in de Franse media, die hun kijk- of luistercijfers zouden zien kelderen zonder hun Belgische komieken. Dat geldt des te meer voor schrijvers, voor wie de omweg via het buitenland een noodzaak is. De grote Nederlandstalige literaire uitgeverijen zijn gevestigd in Amsterdam en hun Franstalige tegenhangers in Parijs (en soms in het zuiden van Frankrijk). Ondanks de aanwezigheid van enkele zeer goede literaire uitgevers in België, zoals Polis of Vrijdag voor Vlaanderen, loopt de weg naar succes voor de meeste auteurs nog steeds via een buitenlandse hoofdstad. Het enige gebied dat tot op zekere hoogte aan deze “marktvetten” ontsnapt, is dat van de kinder- en jeugdliteratuur en stripverhalen, bij uitstek een domein waarin Belgische uitgevers sinds lang uitblinken, en waar boeken met gemak de taalgrens rechtstreeks in beide richtingen overschrijden.

Kortom, de literaire werelden uit beide gemeenschappen hebben de neiging om elkaar de rug toe te keren. Dat is niet nieuw. In 1999 was ik betrokken bij de organisatie van een literair festival van het Centre National du Livre, de Franse tegenhanger van het Vlaams Fonds voor de Letteren. Onder de naam *Les Belles Etrangères* had dat jaarlijkse evenement, dat nu helaas ter ziele is gegaan, tot doel om telkens een groep buitenlandse schrijvers uit te nodigen voor een tournee door Frankrijk, of ze nu al vertaald of nog te vertalen waren. Omdat dit festival door Fransen was bedacht werden de auteurs niet op basis van hun taal, maar van hun nationaliteit uitgenodigd. In dat jaar vergezelde ik daarom een groep “Belgische” schrijvers naar Parijs.

Toen ik achteraf samen met hen de balans opmaakte, merkte ik met enige verbazing dat de meeste deelnemers in de eerste plaats de mogelijkheid hadden gewaardeerd om gedurende een aantal dagen samen met collega’s uit andere taalgemeenschappen (er was ook één auteur uit de Duitstalige gemeenschap in België) om te gaan, iets waartoe ze in eigen land blijkbaar nooit de gelegenheid hadden gekregen. Dat was bijna twintig jaar geleden; sindsdien is weinig veranderd, en het is dan ook niet verwonderlijk dat de Franstalige organisatoren van de boekenbeurs van Brussel nu nog vaststellen dat “[zij] de Vlaamse literatuur veel te slecht kennen”. Vandaar het idee om in 2019 aan een “Vlaamse flirt” te beginnen.

Beter laat dan nooit, zegt de populaire wijsheid. Maar deze uitnodiging, die we zeker moeten toejuichen, roept nog een andere vraag op: op grote festivals of beurzen presenteren Vlaamse auteurs zich meestal in het gezelschap van hun collega’s uit Nederland. Dat was in het najaar 2016 bij de Frankfurter Buchmesse nog het geval. Daar was de Nederlandstalige literatuur als geheel, als uiting van een gemeenschap van drieëntwintig miljoen mensen, als eregast aanwezig. Samen sterk, is dan de leuze. Daarvan wordt ook een treffend voorbeeld geleverd door de promotiecampagne *Les Phares du Nord* (“Vuurtorens uit het Noorden”), geïnitieerd en ondersteund door

Vlaanderen en Nederland: in dit kader zijn vanaf 2017 tientallen Nederlandstalige auteurs, ongeacht hun nationale of regionale achtergrond, in Frankrijk uitgenodigd. In mei 2018 mocht ik meemaken hoe zij gezamenlijk een enthousiast Frans publiek voor zich konden winnen op het festival *La Comédie du livre* in Montpellier. Waarom gebeurt dat niet in Brussel? Omdat het vooral, als ik het zo mag zeggen, een Belgisch verhaal is, een dialoog tussen twee gemeenschappen binnen hetzelfde land.

VERTALERS KOMEN VOOR HET VOETLICHT

Zonder de bemiddeling van de vertaling is het ondenkbaar om de Vlaamse literaire productie beter bekend te maken bij een breed Franstalig publiek. Gelukkig is er de laatste jaren, mede dankzij de promotiecampagne *Les Phares du Nord*, sprake van een heropleving van de vertaalactiviteit; er zijn dus veel recente publicaties beschikbaar en juist naar aanleiding van deze beurs staan ook verschillende titels op het punt om in het Frans te verschijnen, met name *Zuivering* van Tom Lanoye en *Wil* van Jeroen Olyslaegers. In de poëzie is de oogst van deze winter overvloedig, met meerdere vertalingen van hedendaagse dichters (Charlotte Van den Broeck, Delphine Lecompte, Erik Spinoy, Roland Jooris) en oude of moderne klassiekers, van Hadewijch tot Paul van Ostaïen. De vertalers Alain van Crugten, Françoise Antoine, Kim Andringa, Daniel Cunin, Jan Mysjkin en Pierre Gallissaires, die hiermee fantastisch werk hebben geleverd, verdienen meer dan een pluimpje.

Bij wijze van uitzondering zullen de vertalers op deze beurs niet alleen, zoals gebruikelijk, vertegenwoordigd worden door de vruchten van hun werk, maar dankzij het Vlaams Fonds voor de Letteren worden ze uit de schaduwzone gehaald waar ze zich meestal ophouden, om deel te nemen aan paneldiscussies of interviews. Natuurlijk is dat maar een klein onderdeel van een breed en veelzijdig programma, met een zestigtal uitgenodigde auteurs die alle literaire genres vertegenwoordigen, en in een brede waaier aan ontmoetingen en evenementen zullen optreden.

‘DE BRABANÇONNE IN HET VLAAMS’

Hoe lang duurt een flirt? In het frivole liedje van Michel Delpech was er enkel sprake van een tochtje in de kleine uurtjes – “*un petit tour, au petit jour*”. Bij het Vlaams Fonds voor de Letteren hoopt men natuurlijk op een duurzamere relatie, een dialoog die jaar na jaar hernieuwd kan worden, niet alleen om de Vlaamse literaire productie te bevorderen, maar ook om in een hoofdzakelijk Franstalige hoofdstad de activiteit van tweetalige of Nederlandstalige Brusselse culturele instellingen op het gebied van podiumkunst, maatschappelijk debat of beeldende kunst te promoten. Daardoor zou de Beurs een sterker “Belgisch” karakter krijgen.

Maar volgens een andere volkswijsheid moet liefde van twee kanten komen. Volgens de directie van de Brusselse beurs zullen Franstalige auteurs en uitgevers voortaan ook elk jaar vertegenwoordigd zijn op de grote boekenbeurs van het Nederlandse

taalgebied, die van Antwerpen. Dat was tot nu toe bij mijn weten nog niet het geval. Dat betekent natuurlijk niet dat Waalse auteurs niet regelmatig in het Nederlands vertaald werden. Jacques De Decker, François Emmanuel, Jacqueline Harpman, Caroline Lamarche, Amélie Nothomb, Jean-Luc Outers, Jean-Philippe Toussaint en vele anderen zijn al lang in het Nederlands vertaald. Maar ze worden daarom nog niet perse waargenomen als exponenten van een “Belgisch” cultureel gemeengoed. Bij de in Frankrijk zeer succesvolle Nothomb of Toussaint is dat zelfs zeker niet het geval.

Misschien draagt een wederzijdse aanwezigheid van Nederlands- en Franstaligen op de twee grote boekenbeurzen van het land bij tot het besef van een enigszins gemeenschappelijke literaire cultuur in twee talen, ook al lijken taalkundige verschillen moeilijk weg te denken en affiniteiten juist daardoor moeilijk te benoemen.

De in 2012 overleden romanschrijfster Jacqueline Harpman vertelde graag deze anekdote: tijdens de Tweede Wereldoorlog waren zij en haar familie naar Marokko gevlucht en hadden zich in Casablanca gevestigd, waar zij naar een Franse school ging. Kort na haar aankomst vroegen de leerlingen uit haar klas aan het “nieuwe meisje” om “Belgisch” tegen hen te praten. Toen begon de kleine Jacqueline spontaan voor haar klasgenoten de Brabançonne, het Belgische volkslied, te zingen... “In het Vlaams”, zoals zij zelf zei.

De Foire du Livre vindt plaats in Tour & Taxis, Brussel, van 14 tot en met 17 februari 2019, flb.be.

Alle informatie over Vlaanderen als eregast vind je op flirtflamand.be en www.onserfdeel.be/flirtflamand.

NOTEN

- 1 TOMAS VANHESTE, ‘Van het koord gevallen. Philippe Van Parijs balanceert in Belgium tussen utopie en réalisme’, *Ons Erfdeel*, jg. 61 (2018), nr. 4, pp. 141-143

THUISKOMEN IN EEN ANDERE DIMENSIE

An Impossibly Small Object en de andere films van David Verbeek

David Verbeek, de poëtische chroniqueur van de ambigue metropool, tracht te vangen wat zich niet in woorden laat uitdrukken, zoals het gapende gat tussen zijn personages. Die dolen rond in de catacomben van een hypermoderne wereld, pendelend tussen de fysieke realiteit waarin ze functioneren en de droomwereld die hen daaraan laat ontsnappen.

– KARIN WOLFS

Een met gekleurde lichtjes versierde vlieger in de vorm van een vlinder die opstijgt boven een donker pleintje tussen torenhoge flats. Aan het koord eronder een klein meisje, alleen in de betonnen jungle van Taipei. Achter haar, in het donker, verschuilt zich een duivelse figuur.

“Wat bedoel je met dit beeld? Wat betekent het? En wat trekt je zo in het buitenland?” In de openingsscène van *An Impossibly Small Object* wordt een fotograaf – gespeeld door David Verbeek zelf, die behalve filmmaker ook fotograaf is – door twee subsidieverleners met een spervuur aan vragen over deze foto doorgezaagd. Een projectsubsidie zit er niet in “als jij ons niet kunt uitleggen waar je nieuwe fotoserie over gaat”.

Geen afstand zo groot als die tussen twee mensen. Dat is een van de belangrijkste thema’s in Verbeeks films, die zich afspelen in de catacomben van een hypermoderne wereld. In elke film weet hij dat gapend gat weer te vangen, en soms te overbruggen.

Begin 2018 ging *An Impossibly Small Object*, de zevende speelfilm van David Verbeek, in première op het International Filmfestival van Rotterdam (IFFR). Sinds begin 2019 draait hij in de Nederlandse zalen. De film is deels opgenomen in miljoenenstad Taipei in Taiwan en deels in Nederland, in Verbeeks eigen Amsterdamse appartement. Omdat Verbeek voor het eerst in een eigen film een equivalent van zichzelf speelt, lijkt het zijn meest persoonlijke film ooit. Alsof hij uit de schaduw stapt als zijn eigen avatar. Maar helemaal zeker weet je dat nooit, en eigenlijk doet het er ook niet toe. Ook in zijn eerdere films lopen regelmatig personages rond die verdacht veel op hem lijken: de ontheemde westerling tussen de onthechte stedelingen in Azië, waar de

An Impossibly Small Object, 2018 © David Verbeek

Beeldpoëzie en verbeeldingskracht zijn de pijlers onder Verbeeks werk

metroplatforms, fitnesskleedkamers en technofeestjes. Direct na de filmacademie vertrok Verbeek naar Shanghai, om drie jaar later terug te keren met *Shanghai Trance* (2008), dat op het IFFR in de Tigercompetitie in première ging. De film toont drie jonge stellen die elkaar dreigen te verliezen in verschillende sociale lagen van een snelgroeiende megapool.

In *R U There* (2010), dat werd geselecteerd voor het *Un Certain Regard*-programma van Cannes, speelt het leven van een jonge, professionele gamer zich vooral in een virtuele wereld af. In vechtgames (*first person shooters*) legt hij als een getrainde soldaat routineus ettelijke imaginaire vijanden om. Maar als er buiten op straat opeens een verkeersslachtoffer aan zijn voeten ligt, weet hij niet wat te doen. Terwijl zijn avatar zoent met een elfje in een idyllische omgeving in de virtuele wereld van Second Life, kost het hem in de echte wereld moeite om contact te maken met het meisje achter de avatar. Dat de mooie meid zich voor haar aandacht laat betalen, maakt het er niet makkelijker op.

ontwikkelingen al een tijd harder gaan dan de mensen ze kunnen bijbenen.

Al in het derde jaar op de filmacademie maakte Verbeek zijn eerste speelfilm, *Beat* (2004), over de 26-jarige yup Peter, een Rotterdamse marketeer die zijn troosteloze dagen slijt in generieke ruimtes van kantoren, pleinen,

R U There, 2010 © David Verbeek

Over vriendschap als koopwaar ging ook *Club Zeus* (2011), waarin knappe hostboys in clubs vrouwen tegen betaling gezelschap houden en desgewenst seks met hen hebben.

“Ik ben altijd gefascineerd geweest door de scheidslijn tussen virtueel en echt, en hoe ons bewustzijn zich daaraan probeert aan te passen”, zei Verbeek in een interview met VPRO-radioprogramma *De Avonden* over *Full Contact* (2015). Die film, over een dronepiloot, lijkt in meerdere opzichten het spiegelbeeld van *R U There*. Hoewel de droneoperator ook achter een beeldscherm op targets jaagt, zijn diens bommen en slachtoffers echt. Een rotsachtig eiland waarop hij ronddoelt, weerspiegelt de innerlijke wereld van de in een barak, voor een beeldscherm levende dronepiloot. Wanneer hij het abstractieniveau van zijn werk – de enorme afstand tussen hem en zijn vijand – niet langer verdraagt, probeert hij die op te heffen door deel te nemen aan een vechtsport die hem fysiek in contact met een tegenstander brengt.

Beeldpoëzie en verbeeldingskracht zijn de pijlers onder Verbeeks werk: daarmee vangt hij wat zich niet in woorden laat uitdrukken. Belangrijker dan de plot is het gevoel dat Verbeek wil overbrengen. Als een puzzel die hij stukje voor stukje aanreikt, laat hij de kijker het totaalplaatje zelf in zijn hoofd bouwen. Daartoe gunt hij tijd voor reflectie in lange takes van vaak grootstedelijke decors die even onthecht als intiem aandoen. Vooral in de nacht toont de stad haar ambigue gezicht, met haar warme, gekleurde lichtjes tussen levenloos, grijs beton waar mensen elkaar opzoeken in artificiële omgevingen. De even kille als verleidelijke stad vormt zo een afspiegeling van de mentale staat van zijn dolende personages, die lijken te pendelen tussen de fysieke wereld waarin ze functioneren en de droomwereld die hen daaraan laat ontsnappen.

Full Contact, 2015 © David Verbeek

Het laatste waardoor Verbeek zich laat beknotten, zijn landsgrenzen of subsidieregeltjes. Het maakt hem tot een van de meest productieve, internationaal georiënteerde en eigenzinnige Nederlandse speelfilmmakers van deze tijd. Hoe meer de Nederlandse filmwereld in zichzelf gekeerd raakt en voorspelbaarheid en realiteitszin eist, hoe meer dat opvalt.

In *An Impossibly Small Object* legt Verbeek een link tussen een jeugdherinnering van de Amsterdamse fotograaf en het verlangen van het kleine meisje aan de andere kant van de wereld. Met zijn verbeeldingskracht overbrugt Verbeek ruimte en tijd. Iets vergelijkbaars deed hij eerder al in *How to Describe a Cloud* (2013), waarin veejay Liling heen en weer reist tussen haar werk in Taipei en haar zieke, blinde moeder in haar geboortedorp. Ook in die film bestond een poort naar een landschap in een andere dimensie, een verre planeet waar dolende zielen elkaar vinden. Het is een ontmoetingsplek die alleen in de verbeelding tot leven komt als luchtbrug tussen twee personen.

Op het International Documentary Festival in Amsterdam (IDFA) draaide in november 2018 Verbeeks' *Trapped in the City of a Thousand Mountains* in competitie. Die korte documentaire gaat over gecensureerde rappers in de Chinese stad Chongqing, die in een eeuwenoude traditie van dichters en artiesten staan. Ook daarin leek Verbeek, de poëtische filmer met zijn zwevende camera, de realiteit aan een droomstaat te koppelen, door nachtelijke shots van neonverlichte torenflats die – vergezeld van elektronische tonen – de dystopische openingssequentie van scifiklassieker *Blade Runner* in gedachten riepen.

How to Describe a Cloud, 2013 © David Verbeek

Trapped in the City of a Thousand Mountains is een portret van een geïdealiseerde maatschappij waarin de officiële werkelijkheid niet samenvalt met de ervaringen van de mensen die erin leven. Waarin het leven voorbijtrekt als een onwerkelijke droom, en de mensen spoken zijn. Of zoals een Chongqing-rapper vaststelt: “Wij hebben de stad niet gebouwd. De stad bouwde ons.” De stad als een kunstmatige omgeving van overweldigende proporties brengt dwalende zielen voort die geen vat meer op haar hebben. Dat verband tussen metropool en mens – even vitaal als benauwend, en nauwelijks voor rede vatbaar of in woorden grijpbaar – maakt Verbeek op raadselachtige wijze voelbaar. Alsof hij wijst op een zwart gat dat ons thuisbrengt in een andere dimensie.

www.davidverbeek.com

FILMOGRAFIE

- *Beat* (2004)
- *Shanghai Trance* (2008)
- *R U There* (2010)
- *Club Zeus* (2011)
- *How to Describe a Cloud* (2013)
- *Full Contact* (2015)
- *An Impossibly Small Object* (2018)
- *Trapped in the City of a Thousand Mountains* (2018)